

Kruikeke

Prille herfst tussen de graafwerken

Gisteren, staande tussen de getuigen van de menselijke waanzin op een groot soldatenkerkhof in de Westhoek, trof het me opeens: de herfst is niet ver meer af! Ik rook daar opeens die typische geur die ik met dat jaargetijde associeer en die afkomstig is van de bladeren die van de bomen beginnen te vallen. Dat geeft een geur die naar heengaan ruikt. Het was natuurlijk wel een zeer passend kader om zich aan dergelijke bespiegelingen over te geven. Maar ook tijdens de wandeling in Kruikeke vielen mij de eerste tekenen op dat de zomer aan het uitdoven is. Eventuele liefdevolle palliatieve zorgen zullen hier helaas niet helpen.

Het begon al toen ik bijna een uur voor het officiële begin van de wandeling in de startzaal arriveerde. Daar was Adamo op zijn moeder aan het roepen. „Sans Toi Mamie“... Ik kan niet zeggen hoe lang het geleden is dat ik dat oude kassucces nog gehoord heb. Blijkbaar had iemand daar helemaal een trip „down memory lane“ gemaakt want even later kregen we Little Peggy March met „I Will Follow Him“ over ons uitgestort. Tussen een woud van stokbroden die rechtop stonden in emmers, stond een dame mee te playbacken. Duidelijk iemand die ook herfstig genoeg was om zich de tijd te herinneren toen dit jong en fris was. De start van de wandeling was in de Gemeenteschool van Kruikeke en het viel me alweer op hoeveel er ten goede veranderd is aan het uiterlijk van dergelijke schooltjes. Licht en kleur heeft gelukkig de plaats ingenomen van somber en kleurloos. Enkel de tralies ontbraken toentertijd om de sfeer van een gevangenis compleet te maken.

Een vrolijk cartoontje bij de Gemeenteschool in Kruikeke

Crubeka kreeg voor het eerst bekendheid toen Irma, een vrije vrouw uit dat dorp, zichzelf in 1055 onder de bescherming van Onze-Lieve-Vrouw stelde en dat feit werd opgetekend in een oorkonde van de Sint-Pietersabdij in Gent. Zoveel eeuwen later is Kruikeke een zelfstandige gemeente in het noord-oosten van de provincie Oost-Vlaanderen die Bazel en Rupelmonde heeft ingelijfd. De naam van het dorp zou te maken hebben met de vele kruiden die langs een bepaalde beek groeiden. Van die beek is niets meer over gebleven maar voor de rest heeft men daar in Kruikeke wel keuze wat dat soort waterlopen betreft. Er is

daar bijvoorbeeld ook sprake van het „Driebekenwandelpad“. Deze wandeling echter, die door „De Lachende Klomp“(!) uit Nieuwkerken-Waas werd georganiseerd, kreeg de titel „Barbierbeektocht“ mee. Tussen haakjes: het embleem van die club lijkt veel meer op een grijnzende klomp dan op een lachende. Enfin passons, het zal maar een idee zijn van mijnentwege, waarschijnlijk. Nu, die Barbierbeek is niet zomaar een beekje maar een waterloop die om verschillende redenen belangrijk is. Ze ontspringt al in Sint-Niklaas en ze mondt bij Kruikeke uit in de Schelde. Via de Kruikeekse beek dan

wel. Ze heeft een verantwoordelijke taak en een kwalijke reputatie. Ze loopt hoofdzakelijk dwars op de helling van de cuesta van het Waasland. Met een cuesta wordt binnen de structurele geologie een asymmetrische berg of heuvel bedoeld. Die asymmetrie zit hem in de helling die naar de ene zijde toe is steiler dan naar andere. Een cuesta ontstaat doordat de gesteentelagen parallel aan de gelaagdheid anders eroderen dan die loodrecht daarop. Door dit gegeven heeft de Barbierbeek een vallei uitgesleten die die voor deze streken zeer diep is. Deze beek is de enige afwatering voor de hoger gelegen delen van het Waasland. Dat is meteen ook de oorzaak van haar kwalijke reputatie: doordat al dat water door de trechter van die beek moet veroorzaakt ze overstromingen. En niet zo zelden ook. Een beetje analoog met wat De Vliet in Ruisbroek deed. In dat gedrag zou echter verandering moeten komen want al jaren is voert men grote graafwerken uit in het Scheldegebied rond Kruibeke die, wanneer ze klaar zijn, ook in de toekomst het land achter de dijken tegen al-

Overall wordt gegraven en gedolven

le eventualiteiten van de natuur zouden moeten beschermen en veilig stellen. Uitgebreide en controversiële plannen. Er wordt ter hoogte van Kruibeke, Bazel en Rupelmonde een immens groot gecontroleerd overstromingsgebied aangelegd. De bedoeling is, zoals ik al zei, in extreme omstandigheden (zoals bij stormvloeden) de druk van de ketel (lees: de dijken) te halen door het water te laten overlopen in een lager gelegen gebied dat dan wordt begrensd door een hoge ringdijk. Om dat mogelijk te maken wordt de dijk aan de rivierzijde van een overstromingsgebied tot een bepaalde hoogte lager gemaakt. Zo wordt dat een overstroombare dijk. Bij stormvloed stijgt het water tot boven de hoogte

van die dijk waardoor het water zich in het achtergelegen gebied stort. Zo loopt deze kom binnen de rivierdijk en de veel hogere ringdijk vol. In de overstroombare dijk worden echter ontwateringssluizen gemaakt die ervoor zorgen dat op het ogenblik dat het peil van de rivier weer onder het niveau van de potpolder is gedaald, het water weer naar de rivier kan. Controversiële plannen, ik zei het al. Met name de burgemeester van Kruibeke, Antoine Denert, een charismatisch figuur met een woeste baard, heeft zich in dat verband al geweerd als een duivel in een wijwatervat om daar een stokje voor te steken. De plannen worden echter onverminderd uitgevoerd en langs een groot deel van het traject dat deze wandeling volgde waren de werken in uitvoering dan ook meer dan goed te merken. Met evenveel recht had men deze wandeling kunnen bedenken met het epitheton ornans van „Wervenwandeling“. Dat is ook een alliteratie. Al moet ik toegeven dat dat niet zo goed bekt als Barbierbeektocht. Er zit wat teveel adem in die w-klanken, denk ik. Nu goed, vooral tijdens het eerste deel van de wandeling werd ik van het ene waarschuwings- naar het volgende verbodsteken geleid. Waarop zo ongeveer te lezen stond dat afwijken van het rechte pad hier met de dood kon worden bestraft. Door verdrinking in het alge-

meer dan goed te merken. Met evenveel recht had men deze wandeling kunnen bedenken met het epitheton ornans van „Wervenwandeling“. Dat is ook een alliteratie. Al moet ik toegeven dat dat niet zo goed bekt als Barbierbeektocht. Er zit wat teveel adem in die w-klanken, denk ik. Nu goed, vooral tijdens het eerste deel van de wandeling werd ik van het ene waarschuwings- naar het volgende verbodsteken geleid. Waarop zo ongeveer te lezen stond dat afwijken van het rechte pad hier met de dood kon worden bestraft. Door verdrinking in het alge-

meen verschrikkelijk smerige water. Of door verzinking in het aanwezig geachte drijfzand. Maar braaf als ik ben heb ik me natuurlijk niet in de armen van het gevaar en het avontuur gestort. Ik moest trouwens op tijd thuis zijn voor het middageten. Een mens moet zijn prioriteiten stellen. Al liep het pad doorgaans door het groen, gedurende een ruim deel van het begin van de wandeling dan was er toch constant lawaai hoorbaar van de industrie op de andere Schelde-oever. Een voortdurende dreun, nu en dan opgeluisterd met een gal-mende, metalige klap. De veroorzaker van dit soort ongein werd duidelijk toen ik de Schel-dedijk op kwam: een chemische fabriek aan de overkant. Hoge schoorstenen die waar-schijnlijk iets gans anders uitbraakten dan berglucht. Dus de juichende aankondiging in de wandelkalender als betreft het hier „*Een tocht geprezen door vele wandelaars om zijn prachtig natuurschoon...*“ schijnt me nogal overdreven. Velen kunnen zich misschien bij die bewering aansluiten maar niet iedereen. Raad eens wie niet? Behalve dat was al het water dat ik onderweg heb gezien overal om te smeriger. In kleur variërend van grijs-groen tot inktzwart en overduidelijk stinkend naar het riool. Om het geheel in negatieve zin compleet te maken staat er daar ook nog een klein woud aan hoogspanningsmasten. Waarvan som-mige hoger zijn dan ik tot nu toe meestal gezien heb. De tweede helft van de wandeling was, moet ik eerlijkheidshalve vermelden, wel een stuk beter wat dit alles betreft.

Hoge hoogspanning. Deel van de natuur?

De weg leidde naar Bazel en de eerste rust- en controlepost. Die trouwens ook de tweede was, maar dit geheel terzijde. Het kan misschien ver-bazen maar om in Bazel aan te komen moet men niet de Alpen over. Het bestaat net zo goed hier in het Waasland en de plaats heeft een lan-ge en gecompliceerde geschiedenis. De naam van de gemeente is het onderwerp van discus-sie onder lieden die zich met toponymie inlaten. Een eerste uitleg is dat de oude benaming Bar-sela wijst op de samenstelling van „bar“ (bloot of woest) en „sela“ (een gemeenschappelijke wo-ning op palen). In die zin is Bazel verwant met andere Belgische gemeenten als Beerzel en Beersel. Ook de stam van de naam „Barbier-beek“ is niet duidelijk. De meest curieuze uitleg is die als zou deze naam een Friese achter-grond hebben. De samenstelling zou dan be-staan uit „bord“ (boord of grens) en „bure“ (huis). Het huis op de grens dus. Die grens zal dan wel de Barbierbeek geweest zijn. Met het personage dat scherpe werktuigen hanteerde om haren en baarden te knippen en aders te la-ten, heeft het dus geen uitstaans.

In Bazel heeft men op basis van een prehistorische vondst kunnen besluiten dat hier al heel lang mensen hebben gewoond. Eigenlijk niet zo uitzonderlijk voor de boorden van de Schelde. Verder hebben de Kelten en de Menapiërs hier hun stulpjes gevestigd. Uiteraard zijn ook de Romeinen eens langs geweest en die hebben hier nog heirbanen achter gelaten langs het tracé waarvan men nu nog grote wegen kan vinden. Ook het klei in de streek moet die gasten wel hebben aangesproken om er allerlei gebakken gebruiksvoorwerpen van de maken. Gaande van

Een stukje Barbierbeek

bakstenen tot kruiken. Zelfs aan het smelten van ijzer hebben ze zich hier gewaagd want er zijn delen van een eenvoudig hoogventje teruggevonden. Ook Sint Amelberga is hier actief geweest. Vanuit Temse, waarschijnlijk over de Schelde gekomen met haar watertaxi, een reusachtige steur die haar meenam op zijn rug. En... de Vikingen! Die hebben hier ook huisgehouden. Ze zouden zelfs de Barbierbeek zijn opgevaren. Het is nu eenmaal bekend dat overal waar water was, die mannen gingen varen. De hele geschiedenis van de plaats uit de doeken doen zou ons veel te ver leiden en het is ver van mijn ambitie. Er kwamen figuren aan te pas met kleurrijke namen als Karel de Grote, Boudewijn met de IJzeren Arm, Karel de Kale en Boudewijn II die volgens zijn volledige naam ook al niet veel haar had. Een overblijfsel uit die duistere tijden dat nu nog overeind staat, is het kasteel van Wissekerke. Het werd zelfs tot in 1989 nog bewoond door de grafelijke familie Vilain XIII (moet dat niet Vilain XIV zijn? Want ze zijn beter bekend als Vilain Quatorze). De geschiedenis van deze waterburcht gaat terug tot de 10e eeuw. Toen reeds stond er hier een burcht die, net zoals de burchten van Rupelmonde en Temse, deel uitmaakte van een gordel van versterkte kastelen om de Schelde te verdedigen. Natuurlijk bleef ook dit oude kasteel niet gespaard van belegeringen, veroveringen en verwoestingen. In latere tijden werd het weer opgebouwd en in gebruik genomen. Rond het kasteel is nu een Engelse tuin te vinden met onder andere enkele bomen die zo oud zijn dat ze geklasseerd zijn. De twee delen van het park zijn verbonden door een hangbrug met een houten brugdek. Die brug is nu afgesloten en van waarschuwborden voorzien. Het brugdek is in zeer slechte staat en het is derhalve niet meer begaanbaar zonder gevaar. Naast de gebouwen van de kasteelhoeve staat een duiventoren die daar in de 16e of 17e eeuw is gebouwd. Binnen die toren zijn er zich ongeveer 700 gemetselde duivenhokken. Dat is dus geen kleine duivenmelker geweest.

Het kasteel Wissekerke

Bazel heeft een kerk met een bijzonder lange, scherpe toren die als een stenen stopnaald naar de hemel reikt. Het is de gotische Onze-Lieve-Vrouwekerk, gebouwd in zandsteen en met een achtkantige vieringtoren. Het plein rond de kerk, het Koningin Astridplein, heeft nog enkele merkwaardige gebouwen. Zoals een toren van en soort vesting, een oude herberg en een rijtje huizen met oude gevels. Bij de kerk staat er ook nog een bronzen beeldje van een stappend jongetje. Ik heb echter nergens wat over dit figuurtje gevonden en het bijschrift op de sokkel van het beeld is

Het wandelaartje dat verder nergens vermeld wordt.

onleesbaar. Alleszins op de foto die ik ervan gemaakt heb.

Na Bazel stond Rupelmonde op het programma. Dat was ooit de stad van de Graaf van Vlaanderen en dat is er nog steeds, via een aantal gebouwen, aan te zien. Het beroemde en beruchte kasteel staat er bijvoorbeeld nog. Het deed niet alleen dienst als vesting maar ook als gevangenis. Er werd vroeger allesbehalve zachtzinnig omgegaan met misdadigers. Dus in het Gravenkasteel van Rupelmonde zijn gevangenen gekerkerd, gefolterd en terechtgesteld. Bijvoorbeeld politieke tegenstanders van de graaf die daar werden onthoofd. Behalve dat in het oog lopend bouwwerk is er ook nog de kerk waarvan de toren een zeer kenmerkend profiel heeft. De Onze-Lieve-Vrouwekerk werd in ongeveer 1757 gebouwd. In de kerk zijn vele beelden te vinden evenals het schilderij "Bezoek van Maria aan haar nicht Elisabeth". Dit is een kopie naar een schilderij van Jacob Jordaens. Het originele schilderij werd in 1794 door de Fransen

gestolen en bevindt zich thans in Lyon. Op mijn weg doorheen het centrum kwam ik ook voorbij aan een oude watermolen die er merkwaardig goed bij stond. Het gaat hier om een getijdenmolen die volledig maalvaardig is gerestaureerd. Wat ik niet gezien heb maar er wel is, zijn de 33 zonnewijzers van verschillende soort die verspreid over Rupelmonde staan opgesteld. Maar, het meest bekende personage uit Rupelmonde is zonder enige twijfel Gerard de Kremer alias Gerardus Mercator. Voor de kerk staat zijn standbeeld. Hij werd in 1512 in Rupelmonde geboren maar bracht zijn jeugd door in het Duitse Gangelt (waar Kruibeke nu nog mee geparenteerd is). In Gangelt volgde hij de Latijnschool en zijn opleiding werd afgerond in 's Hertogenbosch en de Katholieke Universiteit van Leuven. Ondertussen bekwaamde hij zich in de graveerkunst en hij beheerste dat zo goed dat hem het graveren van de koperen platen voor de nieuwe aard- en hemelglobe van Gemma Frisius werd toevertrouwd. Het zijn de oudste werken die van hem bekend zijn. In Leuven werd hij nog gearresteerd op verdenking van Lutheraanse sympathieën maar na enkele weken liet de inquisitie hem vrij terwijl zijn medegevangenen een veel onfortuinlijker en

Het standbeeld van Mercator met op de achtergrond de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Rupelmonde

wreder lot wachtte. Mercator was de uitvinder van de naar hem genoemde projectiemethode. Het probleem dat zich stelt is dat wat op een bol staat moet weergegeven worden in een plat vlak. Daar zijn verschillende methodes voor maar allemaal geven ze vervormingen te zien die voor bepaalde toepassingen zeer hinderlijk kunnen zijn. Mercator wilde zijn kaarten geschikt maken voor de zeevaart. Daartoe was het belangrijk dat de kompasrichtingen op de kaart met de werkelijkheid overeen kwamen. Er moest, met andere woorden, een projectiemethode gebruikt worden die hoekgetrouw was. Dat lukte hem ook maar het grote nadeel van de methode is dat de vervorming naar de polen toe enorm groot wordt. Hoe dichterbij de polen, hoe groter de schaal. Het is zelfs zo dat de polen zelf niet kunnen afgebeeld worden. Desondanks werd deze projectiemethode steeds meer toegepast. Mercator heeft verschillende werken gepubliceerd maar het hadden er nog meer kunnen zijn ware het niet dat hij al te wetenschappelijk was ingesteld. Hij wilde alles zo nauwkeurig mogelijk hebben en daardoor zat hij soms te wachten op de nieuwste

ontwikkelingen van zijn tijd alvorens wat te publiceren. Zijn nakomelingen hebben zijn werk gedeeltelijk gekopieerd, gedeeltelijk aangevuld. Ze moesten daartoe tamelijk lang wachten want Gerardus Mercator is nog 82 jaar oud geworden. Wat voor die tijd buitengewoon oud was. Mercator was ook de eerste die de term „atlas“ gebruikte voor een verzameling prenten en/of kaarten.

Aan een steiger bij de Schelde in Rupelmonde lag het lichtschip Westhinder afgemeerd.

De Westhinder aan de steiger in Rupelmonde

Hetzelfde schip dat ik voor een paar weken heb gezien vanaf de andere oever van de Schelde.

Hoogstwaarschijnlijk lag het daar toen al op die plaats. Ik vraag me af hoe ik toen niet gemerkt heb dat het daar Rupelmonde was. De kerktoeren is echt zo kenmerkend dat je hem direct herkent. Ik weet het helemaal niet zeker maar het is best mogelijk dat deze drijvende vuurtoren daar afgemeerd lag ten behoeve van de radioamateurs. Die hielden vorig weekend het zogenaamde „Vuurtorenweekend“. Daarbij is het de bedoeling in 48 uur zoveel mogelijk radiocontacten te maken met vuurtorens overal ter wereld. Ook

een lichtschip als de Westhinder telt dan mee.

Vlakbij het schooltje dat, zoals gewoonlijk, zowel begin als eindpunt was moet de aarde

zich bewogen hebben. Volgens het spandoek aan een gevel dan toch. Hopelijk was het een individuele belevenis.

Plaatselijke aardbeving bij pas gehuwden: Did the earth move, dear?